

"Dubito, ergo cogito"

Descartes, Principia Philosophiae, 1644
(ik twijfel, dus ik denk)

Van dezelfde auteur

Het Emergente Universum van Erik Hazepad (2015)

Het Emergente Universum van Joachim Bolt (2018)

Het Emergente Universum van Theodoor Haase (2018)

www.hetemergenteuniversum.nl (2017)

Bij de voorplaat:

Beeldengroep van Fritz Cremer bij de Nationale Gedenkplaats Buchenwald

Dit boek gaat over eenzaamheid. Over de eenzaten die, wanhopig berustend in het gebrek aan mededogen met hun innerlijke roerselen en door hun tijdgenoten steevast weggezet als excentrieke druif, alleen in staat zijn aanzien te verwerven door de tijd te overwinnen.

Een enkeling lukt dat.

De meesten zijn levenslang veroordeeld tot een gijzeling door hun eigen brein en door de tijd waarin ze leven, het eeuwige hier en nu. Dood, wreedheid, noch eeuwige roem bieden verlossing. Eenzaamheid is een mentale gemoedstoestand door preoccupatie met je ZELF. Bevrijd je ZELF door verantwoording te dragen voor anderen. Een gemeenschappelijk bindmiddel (god, vaderland of voetbalclub) kan de aandacht afleiden. Een betere manier om de eenzaamheid te ontvuchten: samenklonteren in de Kluyt.

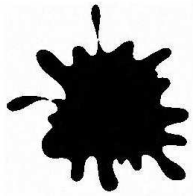
Dit is een sociaalpsychologisch boek.

MAGAZINE 6

Waarin afbeeldingen van tijdbinders (klokken) en –vlieders (vibes), essays met evolutionaire en/of sociaalpsychologische strekking, historische vertellingen, biografisch fragmenten, zeven columns (mia, model, rook, kerk, iSLAM, kul en TIJD) en het feuilleton *El Instituto*

113 Bringing the Madness 3.0 (afbeelding)	140 Big Ben (afbeelding)
114 <i>ARTIFICIËLE COHABITATIE</i>	141 Zimmertoren (afbeelding)
115 PACHANOTEN (vervolg)	142 Jam Gadang (afbeelding)
116 Zakhorloge met plygoonschijf (afbeelding)	143 Abrai al Bait toren (afbeelding)
117 AUTOMATENKETCHUP	144 HOMO DOMITOR
118 Prikklok (afbeelding)	145 A.I. (afbeelding)
119 KOSMISCHE SYNERGIE	146 <i>MOHAMMED DE MUSICAL</i>
120 TomorrowLand Classic (afbeelding)	147 Astronomisch uurwerk (afbeelding)
121 Menselijk brein (afbeelding)	148 GEDACHTENSPINSELS
122 SYMBOLISCH EN ABSTRACT	149 Palais des Machines (afbeelding)
123 Zelfopwindbare horloges (afbeelding)	150 Astronomisch uurwerk (afbeelding)
124 <i>El Instituto 14</i> SCHOKBEHANDELING	151 Strontium atoomklok (afbeelding)
125 TomorrowWorld (afbeelding)	152 <i>SUBJECTIEVE TIJD</i>
126 Kwartshorloge (afbeelding)	152 De 10 000 jaar klok (afbeelding)
127 Cesiumklok (afbeelding)	153 DE HOOGSTE TIJD
128 HORROR CELERITAS	154 Trans Energy (afbeelding) into 4D
129 Digitaal horloge (afbeelding)	155 <i>El Instituto 15</i> MIMICRY
130 EEN ZINVOL LEVEN	156 Smartwatch (afbeelding)
131 <i>VARIABELE CONSTANTE</i>	157 Het mortuarium (afbeelding)
132 Omnia Las Vegas (afbeelding) The beginning of time	158 HELLEVEEG VAN BUCHENWALD
133 OERKNAL	159 Nazi polshorloge (afbeelding)
134 Oorlogshorloge (afbeelding)	160 Tandwielen van de Tijd (afbeelding)
135 <i>GOEDSCHURK</i>	161 DE KLUYT ENDE BUYTELINGEN
136 Haïtiaanse Voodoo klok (afbeelding)	162 Tomorrowland (afbeelding)
137 PSEUDOLOGICA	163 Rave Jungle (afbeelding)
138 Pinkstergemeente (afbeelding)	164 Pacha Ibiza (afbeelding)
139 <i>HEKSENKINDEREN</i>	165 Zandloper (afbeelding)
	166 Citaten
	167 <i>REISFOLDER NAAR TOEKOMST</i>

L&B: MIA

ARTIFICIELE COHABITATIE

Sinds de eerste wereldtentoonstelling in Londen (1851) hebben vertegenwoordigers van alle landen zich ingespannen om een prominente plek te bemachtigen waar ze in opzienbarende bouwwerken hun innovatieve kunstjes konden vertonen. Het ging natuurlijk om de kunst van het verkopen van de vaderlandse trots, verpakt in een of ander imposant product, maar inmiddels heeft die nationale propaganda plaatsgemaakt voor mondiale zelfverheerlijking, ter meerdere glorie van het eigen vernuft.

Sinds de presentatie van de Sukha-pil en Pacha's nanogel (onsterfelijkheid en tijdreizen in één!) is de expo één groot dansfestival geworden ter ere van onze overwinning op de Tijd. De hypnotiserende werking van hallucinerende installaties transformeert de maatschappijkritische roep om privacybescherming in een exhibitionistische schreeuw om aandacht. Wie wil er nou geen feest waar iedereen je kan zien? *We can be heroes, just for one day.*

De illusie van onsterfelijkheid en reizen in de tijd zijn niet langer het intellectuele eigendom van Pacha's droomwereld. Door de kolossale investeringen in architectonische hoogstandjes en de gigantische beveiligingskosten is het huidige online aanbod een geduchte concurrent geworden.

De digitale wereldexpo van Korea schenkt nu iedereen de openbaring op de sofa (zonder getuigen van Jehova) met een virtuele waarheid waarbij je in je eentje met de hele wereld dansen kunt. De gedroomde samenlevingsvorm MIA (Met Iedereen Alleen). Het is de ultieme beleving van een narcistisch orgasme op het wereldtoneel zonder de deur uit te hoeven. In combinatie met de succesvolle psychofarmaca ben je de held in ieders droom en iedereen in die van jou.

Het enige gevaar is dat je nooit meer anders wil.

Daarom is er natuurlijk weer een groep bezorgde zedenmeesters die deze verderfelijke praktijken wil verbieden. Maar tegen het grote geld en de vooruitgang is geen kruid gewassen. Sinds de opening van het digitale paviljoen in Pyongyang is het aantal bezoekers van de laatste wereldtentoonstelling naar recordhoogte gestegen en laat daarmee de tot nu toe drukst bezochte expo ver achter zich.

als een soort signaal. Uit de nabeschuiving lijkt hij wel ergens op te hebben willen aansturen zonder dat expliciet te benoemen:

Ik was vergeten dat de treinen in die tijd heel wat minder comfortabel waren dan ik ondertussen gewend ben. Zelfs in India – een arm land bij uitstek – is een treinreis als een verblijf in een zevensterrenhotel in vergelijking met die Zuid Amerikaanse boemels (ook al zijn ze pas nieuw). Het geschok en geschommel op de primitieve bankjes leek Margarita echter wel te bevallen. Ze zat tenminste te genieten van het uitzicht en een leesboek toen ik binnenviel. Als ze al geschrokken is van mijn plotse-linge verschijnen heeft ze dat niet laten merken. Het leek er zelfs meer op dat ze ingenomen was met mijn gezelschap. Ik denk dat haar Peruaanse opvoeding haar enigszins vertrouwd heeft gemaakt met onverwachte verschijnselen en wonderen die niet onmiddellijk verklaard kunnen worden maar evenmin reden zijn tot paniek.

Helaas heb ik van dat ontluikende vertrouwen weinig kunnen profiteren. Ik had nog maar net laten doorschemeren dat ik op de hoogte was van haar plannen toen we gestoord werden door een ziekelijke belager die mij te lijf wilde gaan. Ik had willen zeggen dat ik een kennis was van haar vader en haar een hart onder de riem wilde steken op haar eigenzinnige missie, maar ze had de coupé al verlaten. Ik weet niet precies wat ze met die gast had, ze klonk in elk geval niet aangenaam verrast, maar het leek mij beter het veld te ruimen. Alleen de speeldoos die ik haar had willen geven, heb ik op de bank laten liggen. Een muzikale boodschap is tenslotte van alle tijden.

De Pachanoten worden bewaard in het archief van Het Instituut (*El Instituto para la promoción de la dignidad humana a través de la intelectual y moral*). Het archief met de suggestieve naam *Kaleidoscopisch Kompas voor Onderweg*, zou gedetailleerde beschrijvingen van plaatsen en gebeurtenissen uit het verleden bevatten en minder nauwkeurige notities over de dingen die in het verschiet liggen. Het aantal toekomstzoekers is nu eenmaal een stuk lager dan de enorme hoeveelheid geschiedschrijvers. Chroniqueurs van het verleden worden bovendien een stuk betrouwbaarder geacht omdat hun bevindingen eenvoudiger te controleren zijn.

De kronieken van het verschiet, waaronder de Pachanoten, worden er, volgens zeggen, zorgvuldig gekoesterd, als bakens in de tijd die de loop der gebeurtenissen langs de juiste banen kunnen leiden.

Altijd al zijn er lieden geweest die aan de hand van zelfbenoemde tekens of onbenoemde inzichten dergelijke bakens hebben geïnstalleerd en vrijwel niemand blijft ongevoelig voor hun boodschap. De openbaringen van religieuze Heilsprofeten overtuigen nog steeds honderden miljoenen gelovigen. Anderen zijn in de ban van de paragnosie en stellen een groot vertrouwen in de pronostiek van Nostradamus, Baba Vanga en Mother Shipton. De meeste namen zijn vergeten maar sommige blijven in de herinnering. Zoals van de Trojaanse Cassandra en van de clairaudiënte Jeanne d'Arc. Alleen adepten zijn bekend met de vermeende gaven van de Ziener van Brahan, Madame Lenormand, Mühlhiasl, Cheiro, J.W. Dunne, Malachias of Stefan Ossowiecki, om er maar een paar te noemen.

Een speciale plaats wordt ingenomen door Hasan Pacha: slechts een handjevol ingewijden is op de hoogte van zijn bestaan. Werkzaam op het Indian Institute of Technology in Delhi zou Dr. Pacha aan het eind van de vorige eeuw enkele fenomenale doorbraken hebben bewerkstelligd die nauwlettend geheim werden gehouden. Van de experimentele ontwikkelingen is weinig vastgelegd. Eén rapport verwijst naar het uitstrooien van nanogels boven het regenwoud van Brazilië. Door spijsverteringsenzymen in het darmkanaal van loopvogels die de 'steentjes' oppikten werden de nanogels geactiveerd en de gastdieren naar het verleden getransformeerd. Zodra ze daar aan daglicht werden blootgesteld gingen ze automatisch audiovisuele signalen versturen naar het lab in Delhi. Het rapport maakt melding van een paar onbehouden woudlopers die in die omgeving niet zouden thuishoren, maar er wordt niet nader ingegaan op deze experimentele spin-off. Het was Pacha toch vooral te doen om tijdreizen door mensen zelf. Niet in de laatste plaats door *hem* zelf.

Door zijn spraakgebrek vrijgesteld van onderwijstaken, zou de briljante onderzoeker al zijn aandacht hebben kunnen wijden aan de ongekende nanofarmacologische innovaties die potenties verlenen om buiten de eigen tijd te treden. Uitdrukkelijk tegen de wens van zijn werkgever heeft de

eigenzinnige Pacha zichzelf gebruikt als proefkonijn en is daarbij verslingerd geraakt aan historische uitstapjes. Hij werd, zagezegd, een TTA (Time Travel Addict) en in deze hoedanigheid heeft hij, zacht gezegd, enkele interessante reisverslagen gemaakt.

Sindsdien is het *Kompas voor onderweg* aanzienlijk uitgebreid. Onduidelijkheden zijn opgehelderd, hiaten van een invulling voorzien, ongeloofwaardigheden alsnog bevestigd of definitief uit de wereld geholpen en compleet nieuwe perspectieven zijn toegevoegd. Dreigend ruimtegebrek is voor het Oudheidkundig Genootschap de voornaamste aanleiding geweest om een subsidieaanvraag in te dienen. Die zeker zal worden afgewezen omdat de aanleiding niet ontvankelijk zal worden verklaard. Omdat deze als volslagen ongeloofwaardig in de prullenbak zal verdwijnen.

De bemoeienis van Hasan Pacha met historische momenten heeft geen noemenswaardige invloed gehad op de loop der gebeurtenissen. Dankzij zijn uiterst zorgvuldige optreden. Niettemin heeft hij het steeds vertikt om zich uitsluitend als bescheiden toeschouwer op te stellen. Geregeld zou hij daadwerkelijk in contact zijn getreden met bestaande mensen van wie we zonder zijn inmenging wellicht nooit hadden gehoord. Zo bestaat het vermoeden dat eerder genoemde verkondigers van een toekomstig gebeuren door hem van informatie zouden zijn voorzien. Er is geen enkel bewijs voor dergelijke speculaties maar enkele archiefstukken suggereren zijn onbedwingbare zucht om de dingen naar zijn hand te zetten.

Enkele geschriften die afkomstig waren uit het San Francisco klooster in Lima gewaagden van een dolende frater – onmiskenbaar Hasan Pacha – met een atheïstische boodschap.

Uit de erven Flint was een dagboek afkomstig waarin de oprichter van IBM een beschrijving geeft van zijn inspiratiebron: een speeldoos die hij van een vriendin cadeau gekregen had. Die het op haar beurt zou hebben gekregen van een soort spookverschijning met een spraakgebrek. Uit de bijgevoegde tekening kan worden opgemaakt dat het ging om een muziekautoomaat die toen nog niet op de markt was.

Tenslotte beschikt het archief over een middeleeuws reisverslag van de handelskoerier Salah Marouni. Op één van zijn missies in de Bourgondische Nederlanden had hij een assistent die hem *hondertuit an sein kop hat geseurt* over een 'witte engel'. Deze was herhaaldelijk aan hem verschenen, had hem in een brabbeltaaltje de wonderlijkste dingen verteld en ideeën ingefluisterd waarvan de artistieke jongeman in zijn schetsboek een tekening had gemaakt. Onder andere van een karretje waarop men zich zonder rijdier kon voortbewegen..

Helaas ligt het schetsboek niet in het archief. Gevreesd wordt dat het verloren is gegaan.

Het merkwaardigste deel van het archief omvat de elektronische opslag. Verschillende bestanden verwijzen naar de nabije toekomst maar er zijn er ook die inzage geven in een ver ver schiet. Er liggen zelfs geheugendragers waarvoor nog geen bekende de afleesapparatuur beschikbaar is.

Eén van de opmerkelijkste stukken draagt de oudhollandse naam *De Kluyt ende Buytelingen* maar speelt in een tijd dat de mensheid – als gevolg van een verregaande culturele, en misschien ook wel biologische, evolutie – bestaat uit een hecht netwerk van individuen die volledig onderling afhankelijk zijn (en eenvoudig niet meer zonder contact met anderen kunnen bestaan) en vrije lieden die zich door zelforganisatie hebben weten te handhaven. De vermoedelijke auteur – Hasan Pacha – presenteert het geheel als een reisverslag, met een huiveringwekkende clou.

Over de nabije toekomst wordt natuurlijk al op talloze plaatsen in de wereld kond gedaan. De stukken in het *Kaleidoscopisch Kompas* onderscheiden zich echter door hun beslistheid. Ze ontberen elke vorm van twijfel, alsof ze een actualiteit beschrijven, door de ogen van een zelfverzekerde getuige. Hasan Pacha?

Er ligt ook een soort filosofisch pamflet waarin gesteld wordt dat de loop van historische gebeurtenissen over het algemeen bepaald wordt door individuele acties. Een chaos-theoretische visie op onze geschiedenis. Pacha wijst hierin op de aanzienlijke maatschappelijke gevolgen van gepleegde en verijdelde aanslagen door enkelingen. Zo zou de Roemrijke overtocht van koning-stadhouder Willem van Oranje nooit hebben plaatsgevonden als een aanslag op zijn leven niet was voorkomen door de tussenkomst van Nicolas Fatio de Duillier¹. En het einde van de Apartheid in Zuid Afrika zou zijn inge-

luid met de moord op Hendrik Verwoerd door Demitrios Tsafendas². Ook overheidsbeslissingen zijn vaak het resultaat van de adviezen en besluiten van slechts enkele raadsliden of ambtenaren; wat dat betreft zou er weinig verschil zijn tussen een dictatuur en een democratie. Als voorbeeld noemt hij een paar Hollandse consulaire missies. De succesvolle kolonisatie van Zuid Afrika, de ruil van New York tegen Suriname en de gemiste kansen in Saoedi Arabië³. En wat te denken van Mathias Rust⁴, de Duitse amateurpiloot die zijn vliegtuigje op het Rode Plein in Moskou aan de grond zette. Zijn roekeloze eenmansactie heeft zonder twijfel bijgedragen aan het beëindigen van de koude oorlog eind jaren 80 van de vorige eeuw.

Het mag vreemd klinken om over gebeurtenissen die in de toekomst hebben plaatsgevonden in de verleden tijd te spreken, maar uiteindelijk besloot Hasan Pacha zich te vestigen in een ver verleden op een eilandje voor de Peruaanse kust. Bij de lokale bevolking zou hij bekend worden als het orakel van Pachacamac⁵.

---

¹ Met steun van de Paus en Lodewijk XIV werd een (katholieke) moordaanslag op Willem III van Oranje be-
raamd om het calvinisme een halt toe te roepen. De protestante Zwitser Nicholas Facio verwittigde Willem van
Oranje van de geplande aanslag op diens leven zodat door extra veiligheidsmaatregelen de aanslag werd voorko-
men. Na de 'Glorieuze Overtocht' van Willem III werd het Verenigd Koninkrijk definitief Anglicaans.

² Tsafendas doodde de 'architect' van de Apartheid Hendrik Verwoerd op indicatie van diens ranzige opvattingen
over de autochtone bewoners van Zuid Afrika. Na een schaamteloze behandeling in de gevangenis stierf Tsafen-
das in een psychiatrische inrichting.

³ Ondanks het verzoek van koning Abdoel Aziz al Saoed en Amerikaanse oliemaatschappijen in de jaren 30 van
de vorige eeuw om te investeren in het zwarte goud raadde het Nederlandse consulaat dat onze regering af.

⁴ Dat Mathias Rust ongestoord het Russische luchtruim had kunnen binnendringen was aanleiding voor een om-
vangrijke reorganisatie van de Russische legertop en het ontslag van de minister van defensie. Daarmee kreeg
Gorbatsjov de vrije hand in de uitvoering van zijn perestroika-politiek en werd de vreedzame toenadering tussen
Rusland en Amerika versneld.

⁵ Het bedevaartsoord van Pachacumec – de wereldschepper – lag in het Lurindal en werd druk bezocht door de
lokale bewoners om het orakel te raadplegen.

ZAKHORLOGE MET INGEBOUWDE POLYGOONSCHIJF

AUTOMATENKETCHUP

De Evolutionair Stabiele Strategie van het Kapitalisme

In de laatste eeuwen van het tweede millennium vond een nieuwe volksverhuizing plaats, vanuit Europa naar het Westen. Niet geremd door de cultuurhistorische belemmeringen van de Oude Wereld werden de Verenigde Staten van Amerika de bakermat van technologische groei en economische exploitatie. Sommige individuele initiatieven waren van dien aard dat ze onverbrekkelijk verbonden bleven met de verdere ontwikkeling van de wereld.

Door de industriële revolutie, als gevolg van kruisbestuiving tussen verschillende wetenschappelijke disciplines en vooral ook door het profijt van een groeiende markt voor praktische toepassingen die dit opleverde, vond er in de loop van de 19e eeuw en aan het begin van de 20e eeuw een schaalvergroting van ondernemingen plaats. Kleine bedrijfjes die veelal ontstonden rond één of meer octrooien werden samengevoegd uit synergetische overweging. Op den duur ontstonden zo steeds grotere ondernemingen met vestigingen verspreid over de aardbol. De zich uitbreidende markt was het gevolg van de enorme bevolkingsgroei en de toenemende verbetering van de infrastructuur (transport en communicatie).

Deze ontwikkeling kon het best gedijen in een maagdelijke omgeving als Amerika waar de (kapitalistische) samenleving niet alleen uit was op zelfverrijking maar ook op de instandhouding en groei van de markteconomie.

Verschillende bedrijfjes die zich bezig hielden met de productie van de prikklok, een uitvinding van de juwelier Willard Bundy in 1888, werden aan het einde van de 19^e eeuw samengevoegd onder de naam International Time Recording Company (ITR). De man die dit klusje klaarde was Charles Flint. In dezelfde tijd voegde hij ook een aantal bedrijfjes samen die zich bezig hielden met de productie van weegschalen en vleessnijmachines. De octrooien voor deze apparaten waren opgekocht door een paar zakenlui die één van deze bedrijfjes beheerden, de Computing Scale Company (CSC) en dat werd de nieuwe naam van het consortium. In het begin van de jaren tachtig vond mijnningenieur Herman Hollerith de ponskaart uit. Na een succesvolle ontwikkeling van machines die gebruik maakten van deze ponskaarten voor het tellen en sorteren van data, begon hij in 1896 een eigen bedrijf onder de naam Tabulating Machine Company (TMC). In 1911 werd dit bedrijf overgenomen door Charles Flint die het koppelde aan de eerder gevormde bedrijven ITR en CSC. Deze fusie werd vervolgens omgedoopt tot de Computing Tabulating Recording Company (CTR).

De aanvankelijke betovering van de tinkelende klanken die uit het speeldoosje kwamen, begonnen hem al gauw te vervelen en zijn vervoering sloeg om in teleurstelling. De metalige tonenreeks herhaalde zich voortdurend zodat er duidelijk een doods mechaniekje aan ten grondslag lag.

Zijn eerste opwelling om het speelgoed overboord te gooien wist Charles te onderdrukken. Het was veel leuker om te kijken hoe het werkte. Het blikken geval liet zich makkelijk slopen.

Een ronddraaiend trommeltje waarop pennetjes waren gesoldeerd. Eigenlijk was het ontzettend simpel. Hij had het trouwens kunnen weten want zulke mechanieken werden al een eeuwigheid geleden gemaakt voor de eenvoudige klokkenspelen.

Bladerend in zijn encyclopedie las hij een intrigerend stukje over speeltrommels:

Bij het trommelspeelwerk wordt de muzikale informatie door middel van toonstiften op een speeltrommel gestoken. Bij het ronddraaien van de trommel passeren de stiften, ook wel noten genoemd, een reeks lichters die via draden speelhamers van de klok trekken. De hamers vallen vervolgens terug op de klok, waarna ze door een veer weer van de klok worden teruggeduwd. In het traject tussen de lichter bij de speeltrommel en de hamer bij de klok bevindt zich de tuimelaar, een gehoekte hefboom, die het mogelijk maakt de trekrichting te veranderen.

(L.J. Meilink-Hoedemaker: Jan Schol en de verloren tuimelaar)

Het liedje uit de speeldoos zeurde nog na in zijn hoofd en in gedachten zag hij de speeltrommel voor zich die het melodietje kon voortbrengen. Het deed hem denken aan de po-

pulaire pianola's en plotseling kreeg hij een idee. Haastig bladerde hij verder in zijn encyclopedie en vond wat hij zocht:

Het automatische weefgetouw krijgt informatie over het te weven patroon door middel van een band waarin gaten zijn geponst. De band wordt in de machine gedaan en met een draaimechanisme op de juiste plaats gezet. Waar gaten in de band zijn geponst, kunnen stangen doorgelaten worden. Op plaatsen waar geen gat zit, worden de stangen door de band tegengehouden. Door de band te vervangen, kan een ander patroon geweven worden. De machine bespaart werk, werkt sneller en er worden minder fouten in de patronen gemaakt.

De uitvinding van Jacquard was al meer dan honderd jaar oud maar nog steeds werden er nieuwe toepassingen bedacht. Dus waarom niet in de speeldoos, of in het grote werk, de klokkentoren?

Charles Flint rekte zich uit in zijn ligstoel op het dek van zijn jacht. Zijn verkoudheid was zo goed als over en hij had behoefte aan beweging. Zijn muzikale vrouw kon hoog of laag zingen (hij gniffelde om zijn eigen woordspeling) maar de tijd was rijp voor actie.

Uitkijkend over de Caraïbische Zee snoof hij waarderend de guanogeur van het nabijgelegen Navassa op en bedacht dat hij zijn zaakjes goed voor mekaar had. Hij had zich tijdens zijn leven steeds ingespannen om kleine, vaak noodlijdende bedrijfjes samen te voegen, waardoor ze weer opleefden en hoewel men er tegenwoordig nogal laatdunkend over deed, beschouwde hij zichzelf met enige trots als de 'godfather van de trusts'.

Hij stond op en keek uit over een strakblauwe zee. Alleen aan de horizon zag hij wat cumuluswolken. De baai waar het jacht voor anker was gegaan, lag er uitnodigend bij en hij aarzelde niet toen hij vanaf de voorplecht het heldere water indook.

'Meneer Flint! Meneer Flint!'

Eén van de bemanningsleden, zo te horen was het Webster, hing over de reling.

'We hebben contact met Washington.'

Webster was in de eerste plaats machinist maar hij had een onstuitbare belangstelling voor alle technologische vruchten van zijn tijd. Mede door zijn enthousiasme was het schip uitgerust met moderne communicatieapparatuur zoals een radiotelegraaf en een kortegolfzender.

Charles gebaarde dat hij de boodschap had begrepen. Hij zwom terug naar het jacht en klom aan boord. Kate, zijn echtgenote, stond klaar met de handdoek. Ze keek hem bezorgd aan maar ze zei niets. Met de handdoek om zijn hals begaf Charles zich naar de radiohut. Hij zette de koptelefoon op en liet Webster weten dat hij klaar was om het gesprek met Washington te voeren.

'Hé, Sherburne, ouwe boef! Hoe gaat het?'

Sherburne Hopkins behartigde al een tijdje een aantal van Flint's belangen en ze gingen vriendschappelijk met elkaar om. Charles luisterde enige tijd, knikte en luisterde opnieuw terwijl hij met een hand door zijn haar streek.

'Verdraaid vervelend voor je. Maak je over mij geen zorgen, ik dacht niet dat mij iets anders valt te verwijten dan een gezonde hebzucht,' grinnikte hij. 'En ik was ook niet van plan naar Europa te gaan. Doe de groeten aan je vader en nogmaals, maak je geen zorgen om mij.'

De verbinding werd verbroken. Charles wendde zich tot Webster.

'Probeer Watson voor me te pakken te krijgen. Waarschijnlijk zit-ie in New York.'

Terug aan dek liep hij naar de ligstoelen waar Kate het zich inmiddels ook gemakkelijk had gemaakt. Op een tafeltje tussen de stoelen stond een blad met ijs thee. Terwijl hij zichzelf inschonk sprak hij langs zijn neus weg dat het speeldoosje dat hij gekregen had

een prul was, maar het had hem wel op een idee gebracht. En omdat ze niet reageerde voegde hij eraan toe:

'Er is ingebroken bij Hopkins. Alle correspondentie is weg.'

'Is dat erg?'

Hij staaarde in de verte. De cumuluswolken waren een stuk groter geworden. Het zag er eigenlijk best dreigend uit. Hij wilde er juist iets over zeggen toen hij de stuurman het bevel hoorde geven om het anker te lichten. Ze zouden terugvaren naar een beschutte plek langs de kust van Haïti.

'De Oostenrijkse troonopvolger is vermoord. Volgens Sherburne kan dat nog heel wat gerotzooi geven in Europa'.

'En dat vind jij erg?' Kate keek hem quasi verontwaardigd aan. Ze doelde klaarblijkelijk op de belangstelling die Charles bij de verschillende Europese regeringen had gewekt voor de uitvinding van hun vrienden Wilbur en Orville Wright.

'Zakelijk gezien kies ik geen partij,' meesmulde Charles, 'maar Amerikanen met een Duitse naam wantrouw ik als de pest. Neem nou Heinz...'

Hij hield zijn mond en verzonk in gedachten. Met respect had hij gezien hoe het imperium van Henry Heinz zich ontwikkelde. Eigenlijk was hij jaloers. Hijzelf had een consortium opgebouwd dat zijn wortels had in de inventiviteit van een handje vol geniale uitvinders. Maar Heinz was uitgegaan van eetbare producten - die er altijd al waren - en bedacht een menslievende manier om een zo groot mogelijk publiek te binden. Met mens-lievendheid bedoelde hij hygiënisch en smaakvol, niet alleen van de producten maar vooral ook van de werkomstandigheden. Het personeel mocht het aan niets ontbreken. Intrigerend.

Het jacht voer dicht onder de kust van Haïti en het zag er gelukkig naar uit dat ze het verwachte noodweer zou omzeilen. Er was geen reden om de beschutting van een haven op te zoeken, ze konden hier voor anker gaan of nog een tijdje blijven varen. Kate gaf de voorkeur aan het laatste.

Toen er na verscheidene uren nog steeds geen verbinding tot stand gekomen was met Thomas Watson besloot Charles om een telegram op te stellen. Dat zou dan door middel van de internationaal erkende Morsecode kunnen worden verstuurd:

contact henry heinz in pittsburg - maakt wel honderd sauzen in eigen fles - maakt flessen in eigen glasfabriek - klus voor ctr - contact glenn curtiss in miami - heinz vloog nog nooit in watervliegtuig - vindt-ie leuk - denk na over speeldoos

Die laatste opdracht was wat cryptisch maar zou desondanks zijn doel niet missen: het zou topmanager Watson aan het denken zetten, een activiteit die Flints collega had verheven tot zijn leidende motto: DENK NA!

Dat had hij niet altijd gedaan en daar plukte hij nog steeds de wrange vruchten van.

Ooit was Thomas Watson als verkoper niet zo succesvol geweest. Hij had onder andere geprobeerd als colporteur muziekinstrumenten te slijten aan boerenbedrijven. Geruime tijd leverde hem dat een inkomen op waarvan hij kon leven. Het voornaamste was dat hij plezier had in het werk en tevreden was met de opbrengst.

Dat veranderde toen het bij de boerenpummel die hij eigenlijk was, begon te dagen dat hij zich door zijn naïviteit lelijk had laten uitbuiten. Terwijl hij voor een mager uurloon-tje langs de dorpen zwierf, werkten meer ervaren verkopers op provisiebasis. Hij bedacht dat een stedelijke omgeving en een commissie in plaats van een uurloon meer geld in het laatje zouden brengen en hij toog naar de grote stad.

In Buffalo ging Thomas met naaimachines langs de deur maar het ging al gelijk mis toen zijn handel gestolen werd terwijl hij zijn roes lag uit te slapen. Eén ding leerde hem dat wel: overmatig alcoholgebruik en geld verdienen gingen niet samen.

Er volgde een moeizame periode van vallen en opstaan.

Uiteindelijk scharrelde hij genoeg geld bij elkaar om een slagerijtje te beginnen. Maar het vooruitzicht van een kleinburgerlijk bestaan als middenstander, mits de zaak überhaupt een toekomst zou hebben, sprak hem toch niet aan en hij deed hem weer van de hand. De kassa, die hij al had aangeschaft, hoorde bij de inboedel en om de termijnbetaling over te laten schrijven op naam van de nieuwe eigenaar, nam hij contact op met het bedrijf waar hij de kassa gekocht had.

Daar ontmoette hij de ervaren verkoper John Range, die hem onder zijn hoede nam.

Range leerde hem kassa's verkopen voor de National Cash Register Company (NCR). Hier geen schouderklopjes en hielenlickerij, zoals gebruikelijk was in die tijd, maar goede voorlichting over het nut van een kassa voor een goede bedrijfsvoering en om diefstal van los geld te voorkomen. En natuurlijk waren de kassa's van de NCR de beste.

De twintigjarige Thomas had grote bewondering voor de ervaren verkoper van de NCR en toonde zich een voorbeeldige leerling. Binnen korte tijd verwierf hij een leidinggevende positie in Rochester. Zonder scrupules werden onder zijn leiding concurrerende firma's verdacht gemaakt door ze te betichten van duistere manipulaties (waar hij zich dus zelf schuldig aan maakte) en werden hun producten afgekraakt. Watson ging zelfs zover dat hij onder zijn eigen naam gebruikte kassa's ver beneden de gangbare prijs aanbood, enkel en alleen om de omvangrijke tweedehands sector in kasregisters de das om te doen.

Met deze illegale maar niet ongebruikelijk activiteiten had hij zoveel succes dat hij een toppositie veroverde als rechterhand van de oprichter van de NCR, John Patterson. Het bedrijf werd echter aangeklaagd wegens het overtreden van de Sherman Antitrust Act en Thomas Watson werd als één van de verantwoordelijken veroordeeld tot een jaar gevangenisstraf (hij zou nooit daadwerkelijk naar de gevangenis gaan; trouwens, de meeste zakenlui hadden zijn handelswijze wel kunnen waarderen).

De samenwerking met John Patterson beviel hem echter niet. Patterson betaalde zijn verkopers goed, maar als het even wat minder ging, vloog je er ook zo weer uit. Naast deze wat onberekenbare despoot voelde Watson zich niet op zijn gemak en hij besloot uit te kijken naar een andere werkomgeving. Toen hij vernam dat de CTR van Charles Flint op zoek was naar een manager aarzelde hij dan ook niet en bood zijn diensten aan. Dat was een gelukkige zet want in hetzelfde jaar dat Flint hem aannam, werd hij door Patterson ontslagen.

Vanaf het moment dat Thomas Watson de methodistenkerk in Leamington, Ontario binnenging, had hij het gevoel dat hij thuiskwam. Het sobere interieur deed hem sterk denken aan 'zijn' kerk van de afgelopen jaren in Dayton. Hij vermeed het om aandacht te trekken want de bruiloft was al begonnen; gelukkig waren er achterin de kerk nog lege plaatsen.

Nadat hij Flints telegram had gelezen, had Watson even nagedacht. Hij had contact opgenomen met Pittsburg - zoals hem was opgedragen - en had vernomen dat Henry Heinz in Canada zat. Hij was onmiddellijk in zijn splinternieuwe Chevrolet Classis Six op weg gegaan naar het noorden en had in Cleveland tevergeefs geprobeerd Glenn Curtiss te pakken te krijgen. Zowel in Baddeck als in New York had men geen idee waar de vliegenier te bereiken was. Het leek erop dat de Amerikaanse regering, in verband met de spanningen in Europa, al zijn aandacht opeiste. Vandaar dat hij besloot de grens dan maar varend te passeren en in de haven had hij een boot gevonden die hem meenam naar de overkant van het Erie-meer.

In de omgeving van Leamington was het hem direct opgevallen wat een slimme zet het van die Duitse immigranten was geweest om juist hier een fabriek voor voedselverwer-

king te vestigen. In de wijde omtrek werden gewassen geteeld en dat waren overwegend tomaten en augurken. Te midden van die agrarische bedrijvigheid had Heinz zijn ketchupfabriek opgetrokken.

Het werd hem al snel duidelijk dat de president directeur niet in zijn riante kantoor zat maar te gast was op de bruiloft van een van zijn jongere medewerkers. Watson vroeg zich af of de oude man soms kinds was geworden maar bedacht daarop dat Heinz gewoon een levensgenieter was. Welke rijkaard sluit zich nou op in een duf kantoor als je ook ergens feest kunt vieren?

Vanaf zijn zitplaats achterin de kerk zag hij dat er veel jonge mensen aanwezig waren. Hij vermoedde dat het grijze hoofd met uitstaande bakkebaarden op de tweede rij toebehoorde aan de persoon voor wie hij was gekomen. Er zou straks wel een informeel moment komen waarop hij gepast kennis kon maken.

Na de kerkelijke inzegening werd de feestelijke gebeurtenis voortgezet in een nabijgelegen uitspanning. Daar was hij op de oude man, die onmiskenbaar Henry Heinz moest zijn, toegestapt en had zich voorgesteld. De schrandere magnaat wist onmiddellijk wie hij voor zich had, tenslotte had Thomas Watson nogal een reputatie opgebouwd. Voor sommigen als schurk, voor anderen een held.

'Ach, meneer Watson, wat leuk om u hier te treffen te midden van deze baldadige kinderen'. Heinz gebaarde opgewekt naar de stoeiende jeugd tussen de tafels.

Thomas was op zijn hoede. De drukke kinderschare was hem niet ontgaan en het verbaasde hem dat er enige amusementswaarde aan zou kunnen worden ontleend. Maar de oude baas leek zeer vergenoegd.

'Vertel op, man. Je hebt vast iets op je lever. Ha, ha'.

'Inderdaad, meneer Heinz. Ik ben hier namens Flint. Maar laat ik u eerst feliciteren met het bruidspaar. Familie?'

'Mijn bedrijf is één grote familie'. Henri Heinz keek hem nu ernstig aan. 'Elk personeelslid beschouw ik als één van mijn kinderen en voor mijn kinderen wil ik alleen het beste. Je kunt een bedrijf voeren met verstand, en dat is wel zo verstandig (grinnik). Maar je moet een bedrijf ook voeren met je hart. Ik wil dat iedereen die voor mij werkt daar trots op is. En dat kan alleen als ze volledig achter het bedrijf staan, wat u?'

Terugdenkend aan zijn avonturen bij de NCR van Patterson ontlokte aan Thomas de sterke neiging om hem gelijk te geven. De bittere competitieve stemming onder de verkopers en de bullebakkerige bruoit Patterson lagen hem nog vers in het geheugen.

'Maar u bent hier namens Charles Flint', hervatte de Pickle King, 'Dan zult u wel een interessant ideeetje hebben. Als het maar niet over fuseren gaat, hoop ik?'

Thomas legde uit hoe het tellen en sorteren van de verschillende flessen geautomatiseerd zou kunnen worden en hij had alle aandacht die hem op dat moment haalbaar leek. De belangstelling van de president directeur was voldoende gewekt om er met zijn zoon Howard van gedachte over te gaan wisselen. Het gesprekje was afgelopen en de magnaat wenste zich weer aan zijn kinderen te wijden.

Thomas vond dat hij daarmee (het gesprekje) niet alleen aan de wens van Flint had voldaan, maar dat hem tevens een gratis advies in de schoot was geworpen dat hij niet in de wind moest slaan. Het idee om in je bedrijfsvoering ook aandacht te hebben voor emotionele zaken moest nog wel rijpen maar zou hem geen windeieren leggen.

Later dat jaar, in oktober, organiseerde Howard Heinz samen met enkele vrienden van de familie een 'surprise party' ter gelegenheid van zijn vaders zeventigste verjaardag. Eén van de vele genodigden was Charles Flint.

In de hoop dat het dit keer wel zou lukken om een vlucht met een watervliegtuigje te arrangeren, had hij zich in verbinding gesteld met de Curtiss Aeroplane Company. Maar opnieuw mislukte zijn poging om Henry Heinz te verrassen. De eerste wereldoorlog gooide ook nu weer roet in het eten.